

Manual: Så funkar wikin Levande kulturarv

Wiki-förteckningen Levande kulturarv upprätthålls av Museiverket som en del av arbetet med att trygga immateriella kulturarv. Tanken är att var och en som har kunskap om levande traditioner som upplevs betydelsefulla ska kunna lägga till text om dem. På så sätt synliggörs kulturuttryck som värdesätts. Det finns ingen anställd med uppgift att mata in uppgifter i wiki-systemet, utan den som tycker att något hör hemma i förteckningen får se till att text och bilder läggs till. Den här manualen är gjord för att underlätta inmatning av information i wiki-förteckningen.

Museiverket vill lyfta fram mångfalden av traditioner, samt att olika synsätt alltid förekommer i samband med dem. Det här gör att olika texter i wikin kan behandla samma tradition fast från olika synvinklar. Exempel på detta är till exempel texterna "Jeppomenuetten" och "Menuetten i Finlands svenskbygder". Den första har skrivits utgående från lokala traditionen i en by, medan den andra beskriver hur folkdansarna i Svenskfinland ser på menuettdans. Då det gäller levande traditioner är tumregeln att de alltid förekommer i olika varianter och att de förändras över tid. Det är inte relevant att traditionen som beskrivs är mycket gammal eller "äkta", utan det viktiga är att människor i dag uppskattar den och utövar den i varierande former.

Immateriellt kulturarv och levande traditioner

Immateriellt kulturarv är sådant som människor här och nu kan, vet och gör – och som vi tycker är så viktigt att vi vill att det ska finnas kvar också i framtiden. Det är levande traditioner, som vi inte kan ta på och som alltid bygger på någon form av praktisk kunskap.

Resultatet av de levande traditionerna kan vara materiellt, till exempel ett rågröd eller en knuttimrad stuga. Men för att upprätthålla levande traditioner och immateriellt kulturarv är det den praktiska kunskapen som måste föras vidare.

Det är förmågan att spinna garn eller bygga traditionella hus som behöver tryggas. Andra exempel är att dansa purpuri, att dansa sånglekar, att veta hur man kan röra sig på isen och mycket annat. Vi behöver se till att fler människor får de erfarenheter som behövs för att de också ska kunna utöva traditionen. Läs mera om tryggande av immateriella kulturarv på www.aineetonkulttuuriperinto.fi/sv/

Wikin *Levande kulturarv* finns på adressen wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi
Sidan öppnas automatiskt enligt din dators språkställningar och wikin finns även i svensk och engelsk version.

Gör så här:

1. Läs först igenom undersidan "[Instruktioner](#)" (A).

Då man i instruktionerna talar om "domäner" menar man de kategorier som räknas upp under rubriken "Temaområde" i balken till vänster (gul ruta). Utgångspunkten för wikin är att grupper som utövar och känner till traditionen lägger till text i systemet. En grupp kan vara några privatpersoner, du och din förening, flera lokala föreningar eller större organisationer. Det finns inga krav på registrering eller liknande. Det viktiga är att ni känner till traditionerna som behandlas.

Observera också att wikins fokus ligger på levande kulturarv och hur de kan tryggas. Tyngdpunkten i texten bör alltså vara hur den traditionella kunskapen utövas i dag och på hur man ser till att

KulturÖsterbotten
ger kulturen synlighet och möjlighet

LEADER
**Aktion
Österbotten**

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

elävä PERINTÖ

Huvudsida
Presentation
Karta
Vårt kulturarv

Temoområde

- Höglider och seder
- Musik och dans
- Scenkonst
- Muntliga traditioner
- Hantverkskunnande
- Mattraditioner
- Spel och lekar
- Naturen och världsarvet
- God praxis

A Delta

- B** [Instruktioner](#)
- [Lägg till ett fenomen](#)
- Lägg till en god praxis
- Lägg till ett foto

svenska Skapa konto Logga in

Visa Visa historik Sök på Elävä perintö -wiki

WIKIFÖRTECKNING ÖVER LEVANDE KULTURARV

På den här webbplatsen presenteras exempel på levande kulturarv i Finland. Vårt levande kulturarv och dess tryggande definieras ingående i Unescos konvention om tryggande av det immateriella kulturarvet. Webbplatsens innehåll har producerats av olika grupper av människor och den upprätthålls av Museiverket.

Var med och ge våra traditioner synlighet genom att lägga till fenomen i den gemensamma wiki-förteckningen. Det här gör vi tillsammans, vi värnar traditionen och för den vidare.

Välkommen på talko!

Nationella förteckningen över det levande kulturarvet

den ska finnas kvar också i framtiden. Det räcker inte med en noggrann historisk genomgång av hur traditionen tidigare har sett ut.

2. Du kan gärna redan nu gå till sidan "[Lägg till fenomen](#)" (B) och bekanta dig med frågorna som ska besvaras i wikin. Ett smidigt sätt att jobba är att kopiera frågorna till ett textdokument och på förhand utarbeta färdiga svar som sedan kan klistras in i wiki-systemet. Se vidare punkt 5 för mera förklaringar. Då du sparar texten i wikin blir den genast synlig på Internet. Alla bekräftade användare inom wiki-systemet kan sedan ändra i varandras texter. Var medveten om att andra vid publicering också kommer att kunna kopiera och använda texten i olika sammanhang.

3. Skapa ett användarnamn, välj "[Skapa konto](#)" (C) längst upp till höger i rutan. [Logga in](#) (C). Fortsätt med att bekräfta din e-postadress via "[Inställningar](#)" (D) uppe till höger. Du får då ett e-postmeddelande med en länk i, och genom att klicka på den bekräftar du e-posten.

elävä PERINTÖ

Huvudsida
Presentation
Karta
Vårt kulturarv

svenska Johanna Diskussion **D** [Inställningar](#) Bevakningslista Bidrag Logga ut

Visa Redigera Visa historik Mer Sök på Elävä perintö -wiki

WIKIFÖRTECKNING ÖVER LEVANDE KULTURARV

På den här webbplatsen presenteras exempel på levande kulturarv i Finland. Vårt levande kulturarv och dess tryggande definieras ingående i Unescos konvention om tryggande av det immateriella kulturarvet. Webbplatsens innehåll har producerats av olika grupper av människor och den upprätthålls av Museiverket.

4. Välj "[Lägg till ett fenomen](#)" (B) i balken till vänster för att lägga till text med hjälp av ett formulär. Välj sedan vilket språk du vill att formuläret ska visas på (E). Inom wikin uppmuntrar man till mångspråkighet, och det finns bidrag som är skrivna också t.ex. på romani och samiska.

Skriv in din rubrik i rutan till vänster om formulär-knapparna (E). Tänk på hur du formulerar rubriken och försök framhäva görande i samtiden. Ett gott exempel i wikin är rubriken "Konsten att tillverka en Korsnäströja" – en mera talande rubrik än om man hade använt enbart "Korsnäströjor".

Vårt exempel: Sävslöjden i Kronoby

Sida Diskussion Visa Översatt Visa historik Mer Sök på Elävä perintö -wiki

Lägg till ett fenomen

På den här sidan kan du lägga till ett fenomen i wiki-förteckningen över levande kulturarv. Du måste först skapa ett användarnamn (menyraden i övre kanten: Skapa konto). Efter att du har loggat in dig på webb-platsen med ditt användarnamn kan du lägga till fenomen och även redigera dem senare. Bekanta dig först med instruktionerna nedan.

Välj namn med eftertanke och förbered svaren redan innan du fyller i fältet.

F **Temaområde**

Till vilken domän hör fenomenet? (Välj en eller flera domäner som fenomenet ingår i):

Hantverkskunnande
 Högtider och seder
 Mattraditioner
 Muntliga traditioner
 Musik och dans
 Naturen och världsallet
 Scenkonst
 Spel och lekar

Läge

Plats. Är fenomenet förknippat med en viss plats eller ett område i Finland? Välj hela Finland, ett eller flera landskap och en eller flera kommuner.

Ämnesord

Ämnesord. Vad hör samman med fenomenet? Skilj ämnesorden åt med kommatecken. Använd gärna allmänna finländska ämnesord <http://finto.fi/allars/sv/>.

5. Lägg till text! Nu kommer du till själva formuläret där du kan mata in din information (F). Runt längst upp under rubriken kan du inte fylla i. Observera att rekommendationerna om textens längd gäller *tecken*, alltså antal bokstäver i texten. 500 tecken är ungefär 5–7 meningar, medan 4000 tecken innebär ungefär 1,5–2 sidor text på en A4. Det är alltså relativt korta texter som efterfrågas, men det går bra att spara texten även om man inte följer rekommendationerna.

- Temaområde: välj relevanta domäner ur listan. Det är inte bättre att välja så många som möjligt, utan välj de som faktiskt har betydelse för den traditionella kunskapen du skriver om.

Vårt exempel: Hantverkskunnande

- Läge: välj en eller flera kommuner, landskap eller Finland ur en rullgardinsmeny.

Vårt exempel: Kronoby, Österbotten

- Ämnesord: skriv fritt in ord som beskriver den levande traditionen, tryck kommatecken eller enter efter varje ord.

Vårt exempel: hantverk, slöjd, säv, flätning, vävning

- Vem utövar och känner till traditionen: beskriv situationen idag! Fokusera på grupper och föreningar. Om du vill nämna enskilda nulevande individer vid namn bör du först diskutera med dem och försäkra dig om att de går med på detta.

Vårt exempel:

Säven är ett halvgräs som växer i sumpmarker och vattendrag. Säven påträffas överallt på jorden, och används på många håll som råmaterial vid tillverkning av föremål och till och med vid husbygge. I Kronoby kommun i Österbotten påträffas säven i stora mängder vid Kronoby ås mynning. Det är bl.a. den rikliga förekomsten på säv som gjort sävslöjden till en så viktig näring i Kronoby. Föremål av säv tillverkas på flera olika håll i landet, men tack vare det stora antalet hantverkare och det faktum att hantverket dokumenterats ingående i flera omgångar, är sävslöjden i Kronoby mycket välkänd. Traditionen att tillverka föremål av säv har varit levande åtminstone sedan 1700-talet. Under första halvan av 1900-talet var sävslöjden ett vardagshantverk i många familjer i Kronoby. Idag finns det en handfull hantverkare som tillverkar sävföremål för försäljning, och dessutom de som har hantverket som hobby.

- Hur upprätthålls traditionen: detta är den viktigaste texten. Beskriv hur traditionen utövas i dag!

Vårt exempel:

Sävslöjden utövades traditionellt av alla – såväl av unga som av gamla, av män som av kvinnor. Sävslöjden blev i synnerhet de obesuttnas hantverk. Genom sävslöjden fick de inkomstmöjligheter. Vanligen framställdes flätade mattor. Vävda mattor förekom också, men de krävde mer resurser i form av vävstol och tillräckligt stort utrymme att ställa upp densamma.

En fördel med sävslöjden var att den inte krävde stora utrymmen eller många specialredskap. Det var därför lätt att framställa sävprodukter och således dryga ut kassan.

Säven skördas i midsommartid, endera genom att man skär av stråna eller genom att man rycker upp dem. Sedan ska säven torka utomhus för att inte angripas av mögel. Efter torkningen uppbevaras säven inomhus i ett torrt utrymme. För att inte gå av måste sävstråna fuktas på nytt innan man använder dem.

Flättekniken är en av de vanligaste metoderna för att tillverka sävföremål. Mattor kan tillverkas genom att man flätar ihop sävstråna till platta band, som sedan sys ihop till mattor. Korgar, tabletter och sulor tillverkas genom att man flätar ihop stråna på samma sätt som man flätar näver eller pärtor. Mattor och löpare framställs i vävstol, vanligen med ränning av bomull. Spiraltekniken används vid tillverkning av större fat och korgar, genom att sävstråna vrids ihop till långa "band" som sedan sys ihop. Ännu idag tillverkas många av de traditionella föremålen, såsom olika askar och fat, skosulor, underlägg och vävda sävlöpare.

Idag finns i Kronoby en handfull hantverkare som tillverkar sävprodukter för försäljning. Därtill finns det de som har gått kurser i sävslöjd och kan tillverka produkter för eget behov.

- Beskriv traditionens bakgrund och historia: skriv det du känner till om hur traditionen har utövats förr i världen samt om dess historia. Om du känner till källor som böcker eller artiklar om den lokala traditionen ska du senare ange dem i ett separat fält.

Vårt exempel:

Sävslöjden var redan i mitten på 1700-talet en viktig näring i Kronoby. Vid en sockenstämma år 1761 beslöts nämligen att det var vid vite förbjudet att skörda säv i Bråtöfjärden förrän vid Larsmäss, d.v.s. den 10 augusti. Beslutet antyder att tillverkning av sävföremål var en viktig inkomstkälla redan då. I synnerhet för de obesuttna var tillgången på säv mycket viktig, eftersom de till stora delar livnärde sig på inkomsterna från försäljningen av sävföremål. Att säven hade betydelse för fattigvården i Kronoby framgår bl.a. av att kyrkoherde Joel Wegelius år 1898 i en skrivelse yrkade på att flottningen av trävirke i Kronoby å borde förbjudas under sommarmånaderna, eftersom stockarna skadade säven och därmed omöjliggjorde de obesuttnas chanser till inkomster via sävarbeten. Detta, menade kyrkoherden, skulle leda till att omkostnaderna för fattigvården ökade.

Under 1800-talet och början av 1900-talet växte hantverket till en viktig näring i bygden. Vanliga produkter var vävda eller flätade sävmattor, väskor, mössor, askar och behållare av olika slag samt skosulor. Produkterna var såväl nytto- som prydnadsföremål. De såldes på marknader i de närliggande städerna Karleby och Jakobstad, och det hände att hantverkarna själva reste så långt som till Uleåborg eller Vasa för att sälja sina alster. Andra hade återförsäljare som köpte upp produkterna och sålde dem t.o.m. till Sverige.

Sävslöjden hade sina glansdagar under krigsåren på 1940-talet. Det rådde stor brist på råmaterial, och säven användes som ersättning för bl.a. läder. I snart sagt varje hem i Kronoby drygades inkomsterna ut med tillverkning och försäljning av sävprodukter. Alla i familjen, även barnen, deltog i tillverkningen, och på så vis fördes kunskapen vidare. Återförsäljare såg till att produkterna såldes i de större städerna i landet. De förde också med sig önskemål om nya produkter, vilket ledde till att utbudet blev bredare och mer mångsidigt.

Intresset för sävprodukter avtog under 1960-talet, när det kom nya material ut på marknaden. Kvaliteten på säven i Kronobydeltat försämrades också i och med invallningen av fjärdarna till en insjö på 60-talet. På 1980-talet hade vattenkvaliteten förbättrats så mycket att säven igen var av god kvalitet. Ett uppsving för sävslöjden märktes således under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet.

- Hur upprätthålls traditionen: beskriv i vilka sammanhang den traditionella kunskapen utövas. Hur lär sig eller introduceras nya människor till den. Det här är en mycket viktig del av texten, så försök ta reda på om det arrangeras kurser eller demonstrationer, om någon förening lyfter fram den traditionella kunskapen och så vidare. Glöm inte heller bort att levande traditioner ofta förmedlas i vardagen, inom familjen genom att man gör saker tillsammans.

Vårt exempel:

Till skillnad från tidigare, är sävslöjd idag inget som lärs ut i hemmen. I skolan kan eleverna få prova på sävslöjd, om det finns en kunnig hantverkare/lärare som kan undervisa. Långt ifrån alla får dock prova på hantverket. Säven som råmaterial är krävande. Dels ska den skördas vid en bestämd tidpunkt och torkas på rätt sätt för att inte mögla, dels är det ett hantverk som sliter på händerna. Detta begränsar också antalet kunniga utövare.

Idag sker förmedlingen främst via Kronoby folkhögskola, som ordnar kurser i sävslöjd. På folkhögskolan hålls vanligen en kurs per läsår, med ca 10–12 deltagare. Eftersom kursen hålls dagtid är en stor del av deltagarna pensionärer, men även elever som studerar på andra linjer vid folkhögskolan, t ex språklinjen för nyinflyttade. I kursen ingår att deltagarna också är med och skördar och torkar säven. Kursen riktar sig till alla nivåer, vilket innebär att såväl nybörjare som längre hunna har behållning av kursen. En del av kursdeltagarna fortsätter med sävarbetet även efter att kursen tagit slut. Folkhögskolans mål är att stöda kommunens medborgarinstitut att också ta upp sävslöjd i sitt kursprogram, för att öppna upp för möjligheten att lära sig sävslöjd även för dem som arbetar dagtid.

- Hur ser framtiden ut för traditionen: beskriv hur du tror att traditionen kommer att utövas i framtiden. Du kan lyfta fram aktiviteter som stöder den eller efterlysa insatser.

Vårt exempel:

Framtiden för traditionen är i viss mån beroende av efterfrågan på sävprodukter. Ännu idag är hantverket i Kronoby i mångt och mycket att betrakta som en bisyssla, där de utövande hantverkarna tillverkar produkter för försäljning. Årligen finns det dock personer som lär sig sävslöjd via de kurser som ordnas i Kronoby folkhögskolas regi.

- Aktör som står bakom förslaget: skriv in alla föreningar eller grupper som understöder att texten läggs till i wikin. Det är viktigt att alla godkänner texten på förhand. Fler aktörer kan också läggas till efter hand. Det behöver inte handla om registrerade föreningar, utan helt informella grupper går bra. Också enskilda individer kan listas här.

Vårt exempel: Kronoby hembygdsförening r.f.

- Källor och länkar till annan information: var kan intresserade hitta mera information? Referera till böcker och artiklar. Också till exempel arkivmaterial, inspelningar och filmer på internet samt material i utställningar kan anges. Ange internetadresser då sådana finns. Skriv in uppgifterna som fritext och beskriv kort varje källa.

Vårt exempel:

Andersson, Katarina 2014. Sävslöjden från Kronoby. I: Sköna slöjd (red. Bäckman). Vasa: Österbottens hantverk r.f.

Käsityönurkka: Kruunupyyn kaisla

Saarikoski, Sari & Savolainen, Anelma 2005. Kaislanpunonta. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Storå, Nils 1979. Kronoby kommuns historia I. Kronoby: Kronoby kommuns förlag.

Sävtagning - dokumentation av levande traditioner [Länk till film]

Tegengren, Helmer 1943. Kronoby sockens historia. Kronoby: kommunalnämnden i Kronoby.

Längst ner på sidan finns rutan "Bevaka denna sida". Om du kryssar i den får du mejl då något av intresse sker i wikin. Klicka sedan på "Spara sidan"!

6. Redigera texten: logga in på wikin (C) och öppna sedan din sida via en länk, till exempel genom att gå via det temaområde du valde och klicka på länken där. Nu finns en ny meny uppe ovanför texten. Om du väljer "Redigera med formulär" så öppnas samma sida som du ursprungligen matade in texten i. Välj "Redigera" (G) för att bearbeta texten så som den visas för besökare. Du kan då också lägga in länkar till material på internet och ladda upp foton till texten, se vidare punkt 7–8. Kom ihåg att alltid spara ändringar (J)!

Du kan också redigera texten direkt i formuläret (B): skriv in exakt rubrik i rutan till vänster om knappen "Lägg till fenomen med hjälp av formulär" (E) och klicka sedan på knappen. Nu öppnas texten. Se i detta skede till att välja kategorier för temaområde och läge, så att texten länkas till wiki-sidans system och blir synlig.

7. Ladda upp foton: välj "Lägg till ett foto" i balken till vänster (H). Klicka på knappen "Välj fil" och bläddra fram det aktuella fotot i din dator. Filen kan inte vara större än 2MB. Ge fotot ett namn som du kommer ihåg. Skriv in uppgifter om fotograf, tidpunkt och uppgifter om motivet. Välj om andra får använda fotot genom Licens-rullgardinsmenyn. Det är mycket viktigt att du har fotografens tillstånd att ladda upp fotografiet! För äldre foton behövs dess nuvarande ägares tillstånd.

8. Lägg in foton i texten: gå till redigeringsläget (G), se punkt 6. Välj "Infoga" (I) uppe på sidan, sedan alternativet "Media". Nu öppnas ett sök-fönster där du ska skriva in exakt det namn som du gav fotografiet inklusive filändelse, till exempel "sävslöjd.jpg" – systemet skiljer även på stora och små bokstäver. Skriv in bildtext, inklusive uppgifter om fotograf eller ägare. Spara ändringarna (J)!

9. Vill du att din text ska synas också i andra språkversioner av wikin, främst på finska och engelska? Då ska du själv se till att den översätts. Lägg sedan in översättningarna i wikin genom formulären för respektive språk (E).

Att trygga levande traditioner

Börja med att fundera på traditionens livskraft – är detta något som nya människor självklart tar del av, eller behöver man stöda traditionen för att den ska finnas kvar i framtiden? Stöd till levande traditioner kan till exempel innebära dokumentation, kursverksamhet och ökad synlighet för skickliga utövare.

Tumregeln är dock att erfarenheter och praktisk kunskap är förutsättningar för levande traditioner. Därför är ett småskaligt men självklart sätt att föra levande traditioner vidare att se till att barnen är med och själva får pröva på traditionerna. På så sätt får de erfarenheter av den praktiska kunskapen.

Med andra ord, man tryggar inga traditioner genom att lägga till text på wikin Levande traditioner. Däremot kan man synliggöra sånt som man upplever betydelsefullt. Genom att samla information å wikin dokumenterar du även traditionen här och nu, så att du kan utvärdera situationen och planera andra insatser.

Lycka till med din wiki-text!

Den här manualen har utarbetats 2019 av Johanna Björkholm, KulturÖsterbotten, inom Leaderprojekt Kulör – Kulturarv som levande österbottnisk resurs. Läs mera om projekt Kulör på www.kulturosterbotten.fi/kulor och ta del av våra övriga materialpaket.